

نگرش روستاییان به مدیریت مشارکتی جنگل: مورد مطالعه روستاهای حاشیه‌ی جنگل بخش مارگون، شهرستان بویراحمد

ذکریا محمدی تمری و مصطفی احمدوند^{۱*}

(دریافت: ۹۵/۰۳/۱۶؛ پذیرش: ۹۵/۰۸/۲۳)

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی نگرش روستاییان حاشیه‌ی جنگل بخش مارگون به مدیریت مشارکتی جنگل و شناسایی عوامل مؤثر بر آن بود که به روش پیمایش صورت پذیرفت. برای این منظور، بر اساس جدول نمونه‌گیری پاتن، ۱۶۴ سرپرست خانوار در روستاهای مورد مطالعه به‌عنوان حجم نمونه تعیین و با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها نیز پرسش‌نامه‌ای محقق ساخته بود که روایی آن توسط پانل متخصصان تأیید شد و برای تعیین پایایی آن نیز مطالعه پیش‌آهنگ صورت گرفت که ضریب آلفای کرونباخ ۰/۵۴ تا ۰/۸۲ برای متغیرهای مختلف به‌دست آمد. داده‌های گردآوری‌شده با نرم‌افزارهای SPSS₂₀ و Amos₂₀ مورد تحلیل قرار گرفتند. نتایج آزمون همبستگی نشان داد که متغیرهای سن، سطح تحصیلات، سطح درآمد خانوار، باور به بحران تخریب جنگل، نگرش گروه مرجع، محیط‌گرایی، محدودیت در رشد و بحران محیطی، رابطه معنی‌داری با نگرش به مدیریت مشارکتی جنگل داشتند. یافته‌های آزمون رگرسیون سلسله‌مراتبی نمایان ساخت، متغیرهای نگرش گروه مرجع، سن، بحران محیطی، محدودیت در رشد و تعداد اعضای خانوار در مجموع ۵۲/۶ درصد از واریانس (تغییرات) نگرش به مدیریت مشارکتی جنگل را تبیین می‌کنند. نتایج آزمون برازش مدل نشان داد که شاخص‌های CFI ، IFI ، NFI ، $CMIN/DF$ و $RMSEA$ در سطح مطلوبی قرار داشته و اعتبار مدل رگرسیونی را تأیید می‌کنند. در پایان پیشنهاد می‌شود کارشناسان و مروجان منابع طبیعی در فرایند ترغیب روستاییان به مشارکت در مدیریت جنگل از روستاییان مسن‌تر و با تجربه به‌عنوان گروه‌های مرجع استفاده نمایند تا از طریق این رهبران اجتماعی، نگرش مثبتی به مشارکت در جوامع محلی ایجاد گردد.

واژه‌های کلیدی: نگرش، توسعه روستایی، مدیریت مشارکتی جنگل، مارگون، بویراحمد.

^۱ به ترتیب، دانشجوی دکتری و دانشیار ترویج و توسعه‌ی کشاورزی، گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشکده‌ی کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.
* مسئول مکاتبات، پست الکترونیک: mahmadvand@yu.ac.ir

سازمان‌دهی و یا ایجاد رفتار مشارکت محور در روستاییان به مدیریت مشارکتی جنگل در قالب یک الگو و رسیدن به حالت اجرایی، ابتدا باید نگرش آن‌ها به مشارکت را که حائز اهمیت است، بررسی نمود.

جنگل در این منطقه از شهرستان بویراحمد بنا به دلایلی از قبیل تهیه سوخت‌های فسیلی و چرای مفرط دام‌ها و غیره، در معرض بهره‌برداری و تخریب شدید قرار گرفته است. بنابراین، به منظور رسیدن به توسعه‌ی پایدار جنگل در این استان باید مدیریت این عرصه‌ها مورد بازبینی قرار گیرد. از سویی، اعمال مدیریت دولتی بر عرصه‌های جنگلی در این استان که از سال ۱۳۷۶ در قالب طرح‌های مدیریت منابع جنگل به مرحله اجرا درآمده است، به دلایلی از قبیل عدم توازن بین برنامه‌های آن با برنامه‌های اعتباری سازمان برنامه‌ریزی و مدیریت، عدم تنظیم جدول مکانی اجرای پروژه‌ها و عدم توجه به برنامه‌های کاهش عوامل تخریب در این عرصه‌ها، نتوانسته پاسخگوی نیازهای مدیریت جنگل‌های این استان باشد (زند بصیری و غضنفری، ۱۳۸۹). مهم‌ترین دلیل این ناکارآمدی، این است که باید قبل از اجرای طرح‌های مدیریتی در این مناطق، ابتدا نگرش و دیدگاه ساکنان به مدیریت مشارکتی جنگل را سنجید و در مرحله‌ی بعد برای برنامه‌ریزی طرح‌های مشارکتی در منطقه اقدام نمود. لذا مسأله‌ای که در پژوهش حاضر مطرح می‌گردد این است که نگرش روستاییان حاشیه‌ی جنگل بخش مارگون به مدیریت مشارکتی جنگل چگونه است؟ بنابراین، هدف اصلی این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر نگرش روستاییان حاشیه جنگل بخش مارگون نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل می‌باشد که اهداف اختصاصی زیر را دنبال می‌کند:

- ۱- بررسی نگرش روستائیان حاشیه جنگل بخش مارگون به مشارکت در مدیریت جنگل؛
 - ۲- شناسایی عوامل مؤثر بر نگرش روستائیان حاشیه جنگل بخش مارگون به مشارکت در مدیریت جنگل؛
 - ۳- اعتبارسنجی مدل حاصل از پیش‌بینی نگرش روستائیان حاشیه جنگل بخش مارگون به مدیریت مشارکتی جنگل.
- به منظور درک بهتر مفهوم نگرش به مشارکت در مدیریت جنگل، در این قسمت به بررسی مفهوم آن‌ها در ابعاد مختلف پرداخته می‌شود.

کشور ایران به دلیل قرار گرفتن بر کمربند خشک جهان در زمینه‌ی پوشش جنگلی فقیر بوده و از نظر رتبه جزء آخرین کشورهای جنگلدار است (ولایتی و کدیور، ۱۳۸۵)، به طوری که دارای مساحت جنگل حدود ۱۱/۰۷۵ میلیون هکتار (معادل ۶/۸ درصد سطح کل کشور) است. این سطح نسبت به کل کشور در قاره آسیا به طور میانگین ۱۹ درصد است که این درصد در ایران یک‌سوم میانگین آسیا و یک‌چهارم میانگین جهانی است (FAO, 2009)؛ بنابراین، به منظور توسعه‌ی مطلوب جنگل و رسیدن به استانداردهای جهانی، راهکارهای فراوانی در زمینه‌ی مدیریت جنگل وجود دارد که یکی از آن‌ها، اجرای الگوهای مشارکتی مدیریت جنگل در نواحی روستایی می‌باشد. این الگوها به‌عنوان رهیافت‌هایی مشارکتی، مردم روستایی را برای داشتن نقشی مؤثر در سرنوشتشان آماده می‌کند و آن‌ها را قادر می‌سازد تا در فرآیندهای توسعه‌ی پایدار روستا و جنگل مشارکت نمایند (Ericson, 2006). از سویی، از آن به‌عنوان فرآیندی داوطلبانه و همه‌جانبه یاد می‌شود که همدلی و همبستگی کامل بین عناصر ذینفع را مورد توجه قرار داده و هدف آن‌ها حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری بهینه از جنگل با مشارکت و همکاری مردم می‌باشد (فهام و همکاران، ۱۳۸۸). الگوهای مشارکتی زیادی از جمله تشکل‌ها، تعاونی‌ها و غیره در مدیریت جنگل وجود دارند که با جذب مشارکت روستاییان به‌ویژه روستاییان حاشیه‌ی جنگل می‌توان آن‌ها را تشکیل داد و حالت اجرایی به مدیریت این عرصه‌ها بخشید (Slee, 2005)؛ اما پیش از اجرایی نمودن این الگوها در مناطق روستایی حاشیه‌ی جنگل، نخست باید نگرش روستاییان به مشارکت در مدیریت جنگل را شناسایی نمود؛ زیرا بررسی نگرش افراد به این مقوله از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و مطالعه و بررسی آن برای درک رفتار اجتماعی آن‌ها ضروری بوده و با آگاهی یافتن از آن می‌توان رفتار آن‌ها را هدایت و پیش‌بینی نمود (کریمی، ۱۳۷۹). از آنجایی که انسان در نگرش خود به ایده‌ای نو دچار چالش‌هایی است، بررسی و مطالعه‌ی آن، نقش بسیار مهمی در شناخت و تسهیل دوگانگی‌های ذهنی و تشخیص پیش‌داوری‌ها دارد (شاهرودی و چیذری، ۱۳۸۶). از موارد گفته شده پیرامون اهمیت نگرش سنجی این‌گونه می‌توان استنباط نمود که برای

مردم می‌باشد (موسایی و همکاران، ۱۳۸۹). هدف کلی این مشارکت، ارتقاء سطح آگاهی و مسئولیت‌پذیری مردم در استفاده از توانایی‌ها و استعدادهاى نهفته و آشکار مردم در بهره‌برداری، استمرار تولید و حفظ منابع طبیعی به‌ویژه جنگل می‌باشد. از طرفی، حمایت مردم و مشارکت جوامع محلی بایستی در مرکز توجه تمام پروژه‌های مربوط به جنگل نظیر الگوهای مشارکتی جنگل قرار داشته باشد، زیرا بدون مشارکت محلی، مدیریت پایدار منابع طبیعی به‌ویژه جنگل‌های حاشیه‌ی روستاها، غیرممکن خواهد بود. از آنجایی که امروزه رشد بی‌رویه‌ی جمعیت و تخریب جنگل‌ها از موانع دستیابی به توسعه‌ی پایدار به شمار می‌رود، توسعه‌ی پایدار جنگل جز در گرو مشارکت مردم در مدیریت جنگل میسر نخواهد بود (زارعی دستگردی و مختاری حصاری، ۱۳۸۵) بنابراین، به منظور حصول این نوع مشارکت، همان‌طور که قبلاً نیز به آن اشاره شد، نخست باید مقوله نگرش به مشارکت را بررسی نمود تا رفتار مشارکت را به وجود آورد.

از آنجایی که مطالعات زیادی پیرامون پژوهش حاضر یعنی نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل انجام نشده است، در این قسمت به مطالعاتی در مورد سنجش نگرش به مشارکت روستایی در مدیریت منابع طبیعی و جنگل، پروژه‌های مشارکتی توسعه روستایی و سایر الگوهای مشارکتی پرداخته می‌شود تا از این طریق بتوان متغیرهای نگرش ساز در این زمینه را به‌عنوان متغیرهای مستقل شناسایی نمود.

محققانی همچون، بلاس و پرز (Blas & Perez, 2009)، ازبیلو (Ezebilu, 2012)، عالم و همکاران (Alam et al., 2012)، (شاهرودی و چیذری، ۱۳۸۶)، (تقی‌پور و همکاران، ۱۳۹۱)، (فهام و همکاران، ۲۰۰۸)، (رضایی و همکاران، ۱۳۹۱)، (امیرنژاد و رفیعی، ۱۳۸۸)، (شریعتی و همکاران، ۱۳۸۴)، (عثمان‌پور، ۱۳۸۵)، (اسدی و همکاران، ۱۳۸۷) و (قاسمی، ۱۳۸۴) در مطالعات خود، بین ویژگی‌های فردی و خانوادگی مهمی از قبیل سن، سطح تحصیلات، تعداد اعضای خانوار و سطح درآمد خانوار و متغیر وابسته‌ی نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل، پروژه‌های توسعه‌ی روستایی و سایر الگوهای مشارکتی، همبستگی معنی‌داری یافته‌اند. محققان دیگری همچون ازبیلو (Ezebilu, 2012)، سلام و همکاران (Salam et al., 2005)، کومار (Kumar, 2012)، آتمیس و همکاران (Atmis et al.,

واژه‌ی نگرش معادل‌های فارسی متعددی مانند عقیده، طرز تلقی، وجهه نظر، بازخورد، وضع روانی، ایستار و گرایش دارد، ولی اکنون اصطلاح نگرش یک اصطلاح عامه‌پسند شده و به اشکال مختلفی تعریف می‌شود. در یک تعریف کلی نگرش عبارت است از "یک سازه‌ی فرضی که به‌صورت مستقیم قابل مشاهده نیست و بیشتر با اظهارات کلامی و رفتاری همراه است" (ترکان و کجباف، ۱۳۸۷). همچنین، نگرش حالت آمادگی ذهنی و روانی است که بر اساس تجربه فرد سازماندهی شده و تأثیر پویا و جهت‌داری بر واکنش و رفتار فرد دارد، بنابراین، نگرش را می‌توان تمایل به پاسخگویی به یک ایده و یا یک موقعیت به طریق خاصی در نظر گرفت (شاهرودی و چیذری، ۱۳۸۶). از سویی دیگر، نگرش تعیین‌کننده رفتار و عمل می‌باشد و این فرض بر این امر تأکید دارد که با تغییر نگرش افراد می‌توان رفتارهای آن‌ها را تغییر داد و این امر موجب می‌شود که نیاز به تصمیم‌گیری در فرد کم شده و رفتار او نسبت به مورد تصمیم‌گیری، عادت، قالبی و قابل پیش‌بینی شود و در نتیجه زندگی اجتماعی او آسان گردد. در بُعد دیگر، این نکته مهم است که با آگاهی از نگرش افراد می‌توان بر رفتار آن‌ها کنترل داشت (کریمی، ۱۳۷۹)، بنابراین، با توجه به موارد ذکر شده، می‌توان گفت که با آگاهی از نگرش روستاییان حاشیه‌ی جنگل به مشارکت در مدیریت جنگل، می‌توان رفتار مشارکتی را در آن‌ها سازماندهی و ایجاد نمود. از سویی مشارکت، فرآیند درگیری در موقعیت‌های گروهی داوطلبانه‌ی سازمان‌های غیردولتی و اجتماع‌محور و مردم محلی در برنامه‌ریزی یا تصمیم‌گیری برای اموری است که بر معیشت یا محیط آنان تأثیر می‌گذارد و آنان را برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی با پذیرش مسئولیت، یکدیگر را یاری دهند (Maurel et al., 2007). این مشارکت فرآیندی است که مردم روستایی جهت توانمند شدن، سازماندهی می‌شوند و توانایی تشخیص نیازهایشان را پیدا خواهند کرد (Chowdhury, 2004). مشارکت روستایی شامل دخالت مردم در فرآیندهای تصمیم‌گیری، اجرای برنامه‌ها، شراکت در منافع حاصل از برنامه‌های توسعه و همکاری در ارزشیابی این برنامه‌ها است (Cohen & Uphoff, 1977). مشارکت روستایی در مدیریت منابع طبیعی و جنگل نیز بهینه‌سازی فرآیند برنامه‌ریزی، اعم از تهیه‌ی طرح، نظارت و ارزشیابی اجرای پروژه‌های مربوطه با کمک و همیاری

فرضیه هشتم: بین محیط‌گرایی و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه نهم: بین انسان‌گرایی و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه دهم: بین تعادل‌گرایی و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه یازدهم: بین محدودیت در رشد و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه دوازدهم: بین بحران محیطی و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نوع توصیفی-همبستگی می‌باشد که به روش پیمایشی انجام گرفته است. به منظور تعیین جامعه‌ی آماری، ابتدا آمار روستایی و فهرست کلی روستاهای بخش مارگون تهیه شد که تعداد آن‌ها ۲۰۹ مورد بود. سپس با نظر کارشناسان منابع طبیعی بخش مارگون، این روستاها از نظر موقعیت مکانی به دو بخش روستاهای حاشیه‌ی جنگل و روستاهای دور از جنگل تقسیم شدند. آنگاه روستاهایی که در حاشیه‌ی جنگل قرار داشتند، به‌عنوان جامعه‌ی آماری اولیه شناسایی شدند. در مرحله‌ی بعد، با نظر کارشناسان، روستاهایی که دارای بحران تخریب جنگل بوده و در کانون تخریب قرار داشتند نیز شناسایی شدند. به این ترتیب ۳۲ روستا به‌عنوان جامعه‌ی آماری نهایی مشخص شد به‌منظور تعیین حجم نمونه، ۳۰ درصد از روستاهای مذکور (۱۱ روستا) به صورت تصادفی و در هر روستا ۳۰ درصد از خانوارهای آن مجدداً به صورت تصادفی با توجه به جدول پاتن (Pattan, 2002) انتخاب شدند. به این ترتیب ۱۶۴ سرپرست خانوار روستایی در جامعه‌ی مذکور به‌عنوان پاسخ‌دهنده گزینش شدند که فهرست روستاهای انتخاب شده و حجم نمونه‌های متناظر در جدول ۱ آورده شده است.

به‌منظور گردآوری داده‌ها، از پرسشنامه‌ای ساختارمند و با مصاحبه‌ی حضوری از سرپرستان خانوار نمونه، بهره گرفته شد. برای تعیین روایی پرسشنامه از روش اعتبار محتوایی استفاده شد و پس از چند مرحله نظرخواهی از کارشناسان و بازنگری، روایی مورد نظر به‌دست آمد. برای تعیین پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آن‌ها در جدول ۲ آمده است. ضریب آلفای کرونباخ به

حسینی (2007)، Hosseini, 2011) و شریعتی و همکاران (۱۳۸۴) نیز در مطالعات خود پیرامون نگرش به مشارکت در الگوهای مختلف مشارکتی منابع طبیعی و جنگل مانند تعاونی و غیره، بین متغیر دسترسی به اطلاعات و نگرش به مشارکت به همبستگی معنی‌داری رسیدند. هاسگاوا و همکاران (Hasegawa et al., 2012) و احمدوند و شریفزاده (۱۳۸۸) متغیر باور به بحران منابع طبیعی مانند جنگل را عامل مهمی در نگرش به مشارکت در تشکیل تعاونی عنوان کردند. کانچان (Kanchan, 1987)، صدیق سروستانی و هاشمی (۱۳۸۱) و احمدوند و شریفزاده (۱۳۸۸) متغیر نگرش گروه مرجع را عامل مهمی در نگرش به مشارکت در الگوهای مشارکتی نشان داده‌اند. در نهایت، پاو و ون‌پتگم (Pau & Van Petegem, 2012)، دانلپ و همکاران (Dunlap et al., 2000) و احمدوند و شریفزاده (۱۳۸۸) جهان‌بینی محیطی یا همان نگرش زیست‌محیطی را به‌عنوان متغیر مهمی در شکل‌گیری نگرش معرفی کردند، بنابراین متغیرهای ذکر شده را می‌توان به‌عنوان متغیرهای مستقل و متغیر نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل را به‌عنوان متغیر وابسته در نظر گرفت که در چارچوب مفهومی آورده شده است (نگاره ۱). لذا، با توجه به چارچوب مفهومی فرضیه‌های زیر بیان می‌گردند:

فرضیه اول: بین سن و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین تحصیلات و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه سوم: بین درآمد خانوار و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه چهارم: بین تعداد اعضای خانوار و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

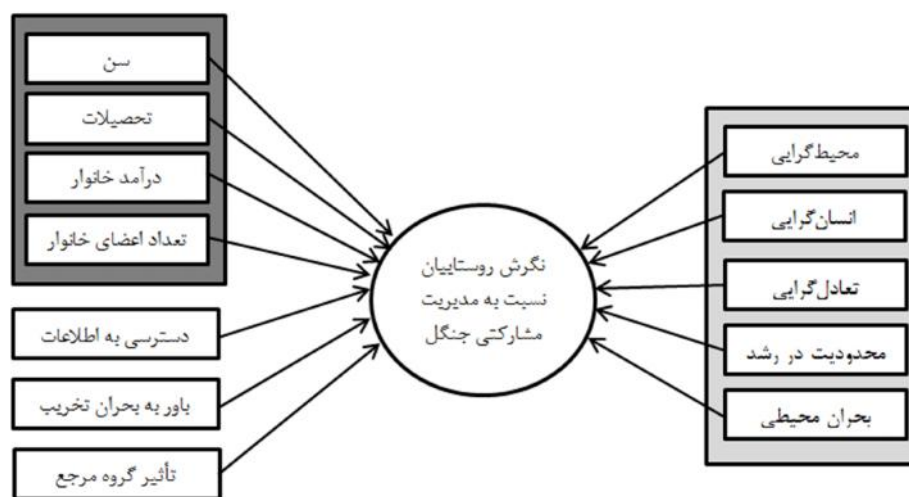
فرضیه پنجم: بین دسترسی به اطلاعات و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه ششم: بین باور به بحران تخریب و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه هفتم: بین تأثیر گروه مرجع و نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد.

بین متغیرها از الگوی معروف به قراردادهای دیویس استفاده شد که بر اساس این الگو ضرایب همبستگی ۰/۰۹-۰/۰۱ به میزان جزئی، ۰/۲۹-۰/۰۱ به میزان ضعیف، ۰/۴۹-۰/۰۳ به میزان متوسط، ۰/۶۹-۰/۰۵ به میزان نسبتاً قوی و ۰/۷ و بالاتر به میزان خیلی قوی توصیف می‌شوند (شاهرودی و چیدری، ۱۳۸۶). در جدول ۳، تعاریف مفهومی و کارکردی متغیرهای مستقل و متغیر وابسته آورده شده است.

دست آمده، همسانی درونی قابل قبول گویه‌های مورد استفاده و پایایی پرسش‌نامه‌های طراحی شده را نشان می‌دهد. گفتنی است که پدهازور (Pedhazur, 1982) اعتبار بین ۰/۵ تا ۰/۸ را برای تحقیقات غیر تجربی پذیرفتنی می‌داند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون سلسله مراتبی تحت نرم‌افزار SPSS₂₀ و آزمون برازش مدل تحت نرم‌افزار Amos₂₀ استفاده شد. به منظور توصیف شدت همبستگی

نگاره ۱- چارچوب مفهومی پژوهش

جدول ۱- روستاهای منتخب و حجم نمونه

ردیف	نام روستا	تعداد خانوار	نمونه
۱	تلخه‌دان جوکار	۲۸	۹
۲	له‌مله علیا جوکار	۱۴	۵
۳	تاکسیسه سفلی	۲۴	۸
۴	شهنیز	۱۵۸	۴۵
۵	سرچال	۲۰	۶
۶	بهسون موشمی	۱۲	۴
۷	چهارتل میرمحمدفصیح	۹	۳
۸	خرم‌راه	۶۴	۱۹
۹	قلعه‌بنی موشمی	۵۲	۱۵
۱۰	موشمی سفلی	۱۵۳	۴۵
۱۱	کبوتران	۱۴	۵
مجموع	—	۵۴۸	۱۶۴

جدول ۲- ضریب آلفای کرونباخ

مفاهیم پژوهش	تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ ()
باور به بحران تخریب جنگل	۶	۰/۵۴۸
جهان‌بینی محیطی	۱۵	۰/۶۵۰
تأثیر گروه مرجع	۹	۰/۷۸۱
نگرش به مدیریت مشارکتی جنگل	۲۰	۰/۸۰۲

جدول ۳- تعاریف مفهومی و کارکردی

متغیر	تعاریف مفهومی - کارکردی
باور به بحران تخریب جنگل	باور به بحران تخریب جنگل آن است که مردم محلی این بحران را لمس و درک کرده باشند. برای سنجش این متغیر، از شش گویه در قالب طیف سه درجه‌ای استفاده شد که دارای گزینه‌های موافقم، بی‌نظم و مخالفم بود.
دسترسی به اطلاعات	منظور از دسترسی به اطلاعات همان میزان در دسترس بودن یا نبودن به منابع اطلاعاتی پیرامون مدیریت مشارکتی جنگل مدنظر می‌باشد که این متغیر با شش گویه در قالب سؤالات بلی یا خیر، سنجیده شد.
جهان‌بینی محیطی	نوعی جهان‌بینی که در ارتباط با انسان و طبیعت می‌باشد و به نگرش زیست‌محیطی انسان اشاره دارد. برای سنجش و عملیاتی کردن این متغیر از آزمون پارادایم نوین محیطی (Dunlap et al., 2000) بهره گرفته شد. این آزمون حاوی ۱۵ گویه در قالب لیکرت با طیف پنج گزینه‌ای از خیلی موافقم تا خیلی مخالفم می‌باشد که در آن هر سه گویه، بعد خاصی از ابعاد پنج‌گانه‌ی این متغیر را می‌سنجد که عبارتند از تعادل‌گرایی، محدودیت در رشد، انسان‌گرایی، محیط‌گرایی، بحران محیطی.
نگرش گروه مرجع	گروه مرجع، افراد یا گروه‌هایی هستند که مبنا و معیار قضاوت و ارزیابی افراد دیگر قرار می‌گیرند و در شکل‌گیری نگرش آن‌ها به موضوعی خاص، تأثیرگذارند. برای سنجش این متغیر از نه گویه در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از خیلی کم تا خیلی زیاد استفاده شد.
ویژگی‌های فردی - خانوادگی	ویژگی‌های فردی مورد بررسی در پژوهش حاضر سن، سطح تحصیلات، تعداد اعضای خانوار و سطح درآمد خانوار می‌باشند که همه‌ی آن‌ها در قالب سؤالات باز سنجیده شدند.
نگرش به مشارکت	نوعی حالت آمادگی ذهنی و روانی می‌باشد که بر اساس تجربه‌ی سازماندهی‌شده و تأثیر پویا و جهت‌دار بر واکنش فرد در مقابل تمام اشیاء و موقعیت‌هایی که با آن روبه‌رو می‌شود، بر جای می‌گذارد. در این پژوهش نگرش، همان نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل می‌باشد که با ۲۰ گویه در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از خیلی کم تا خیلی زیاد سنجیده شد.

یافته‌ها و بحث

الف) یافته‌های توصیفی

یافته‌های توصیفی پژوهش بیانگر آن است که از ۱۶۴ سرپرستان خانوار مورد مطالعه، ۱۴۹ نفر، معادل ۹۰/۹ درصد را مردان و ۱۵ نفر، معادل ۹/۱ درصد را زنان تشکیل دادند (جدول ۴). میانگین سنی سرپرستان خانوار پاسخگویان ۴۵ سال و دارای انحراف معیار متناظر ۱/۱۴ بود. رده‌ی سنی ۱۷ سال به‌عنوان کمینه و رده‌ی سنی ۶۹ سال به‌عنوان بیشینه رده‌ی سنی مشخص شدند. میانگین سطح تحصیلات سرپرستان خانوار مورد مطالعه، تقریباً ۷ سال با انحراف معیار ۵/۰۵ بوده که پایین‌ترین آن بدون تحصیلات و بیشترین آن مربوط به ۱۷ سال (معادل تحصیلات کارشناسی) می‌باشد که میانگین سطح درآمد آن‌ها در سال، تقریباً هشتاد میلیون ریال است (جدول ۴).

میانگین تعداد اعضای خانوارها در نمونه‌های مورد مطالعه، ۵ نفر با انحراف معیار متناظر ۱/۶۳ بود. یافته‌های توصیفی مربوط به برخی متغیرهای مستقل مانند دسترسی به اطلاعات نشان می‌دهد که در مجموع روستاییان مورد مطالعه دسترسی بسیار محدودی به منابع اطلاعاتی در مورد مدیریت مشارکتی جنگل دارند. متغیر باور به بحران تخریب جنگل دارای میانگین ۲/۰۴ و انحراف معیار ۰/۳۸۲ و متغیر تأثیر گروه مرجع دارای میانگین ۳/۸۳ و انحراف معیار ۰/۵۲۴ بوده است که در قسمت یافته‌های استنباطی بیشتر به آن پرداخته خواهد شد. متغیر جهان‌بینی محیطی (نگرش زیست‌محیطی) دارای میانگین کلی ۲/۱۵ و انحراف معیار متناظر ۰/۲۴۲ و نگرش سرپرستان خانوار به مشارکت دارای میانگین ۳/۹۷ و انحراف معیار ۰/۳۱۸ بوده است (جدول ۴).

جدول ۴- نتایج توصیفی برخی ویژگی‌های روستاییان مورد مطالعه

متغیر	فراوانی	درصد	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
جنسیت مرد	۱۴۹	۹۰/۹	-	-	-	-
زن	۱۵	۹/۱	-	-	-	-
سن (سال)	-	-	۴۵	۱/۱۴	۱۷	۶۹
تحصیلات (سال)	-	-	۷	۵/۰۵	۰	۱۷
درآمد (هزار ریال)	-	-	۸۰۰۰۰	۲۱۱۰	۱۲۰۰۰	۱۵۰۰۰۰
تعداد اعضای خانوار	-	-	۵	۱/۶۳	-	-
باور به بحران تخریب جنگل	-	-	۲/۰۴	۰/۳۸	-	-
تأثیر گروه مرجع	-	-	۳/۸۳	۰/۵۲	-	-
جهان‌بینی محیطی	-	-	۲/۱۵	۰/۲۴	-	-
نگرش به مشارکت	-	-	۳/۹۷	۰/۳۱	-	-

بررسی نگرش به مشارکت در تعاونی آب‌بران در گچساران، این موضوع را تأیید کردند. فهام و همکاران (۲۰۰۸) در مطالعه‌ای پیرامون عوامل مؤثر بر نگرش افراد به مشارکت در الگوی مشارکتی جنگل این موضوع را تأیید کردند. همچنین، بین دو متغیر تعداد اعضای خانوار و نگرش سرپرستان به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل، همبستگی وجود ندارد. در این زمینه، قاسمی (۱۳۸۴) و تقی‌پور و همکاران (۱۳۹۱) در بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان این نتیجه را تأیید می‌کند.

همان‌گونه که در جدول ۵ آمده است، بین سطح درآمد و نگرش سرپرستان خانوار به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل، همبستگی معنی‌داری وجود دارد که با توجه به الگوی دیویس، شدت همبستگی متوسطی بین دو متغیر یاد شده وجود دارد. در این زمینه فهام و همکاران (Faham et al., 2008) در مطالعه‌ای پیرامون عوامل مؤثر بر نگرش افراد در الگوی مشارکتی جنگل این موضوع را تأیید کردند. قاسمی (۱۳۸۴) و شاهرودی و چیذری (۱۳۸۶) نیز در بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان این نتیجه را تأیید می‌کنند. همچنین، بین متغیر باور به بحران تخریب جنگل و نگرش به مشارکت، همبستگی معنی‌داری وجود دارد که شدت این همبستگی متوسط است. احمدوند و شریف‌زاده (۱۳۸۸) در یک بررسی پیرامون تشکیل انجمن‌های آب‌بران، دریافتند که بین باور به بحران و نگرش رابطه وجود دارد. این در حالی است که بین دو متغیر دسترسی به اطلاعات و نگرش سرپرستان به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل، همبستگی وجود ندارد. با توجه به نتایج تحلیل همبستگی در مورد دسترسی به اطلاعات و نگرش به مشارکت، این‌گونه بر

(ب) عوامل نگرش ساز در نگرش سرپرستان به مشارکت به‌منظور بررسی ارتباط بین سطح نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی و دیگر متغیرهای تحقیق از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که یافته‌های مربوط به آن در جدول ۵، ارائه شده است. لازم به ذکر است، همبستگی بین متغیر وابسته‌ی نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل و متغیرهای مستقل پژوهش به تفکیک هر متغیر بررسی شده است. به‌منظور توصیف شدت همبستگی نیز از الگوی دیویس استفاده شد.

جدول ۵ نشان می‌دهد، بین سن و نگرش سرپرستان خانوار به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل رابطه معنی‌داری وجود دارد. ضریب همبستگی پیرسون مقدار ۰/۴۰۰ را نشان می‌دهد که با توجه به الگوی دیویس شدت همبستگی متوسطی بین دو متغیر یاد شده وجود دارد. در این زمینه (Alam et al., 2012) در پژوهشی با عنوان نگرش روستاییان به مدیریت مشارکتی جنگل در راجشاهی، نشان دادند که بین سن و نگرش به مشارکت همبستگی معنی‌داری وجود دارد. شاهرودی و چیذری (۱۳۸۶) نیز در بررسی نگرش به مشارکت در تعاونی این موضوع را تأیید کردند. تقی‌پور و همکاران (۱۳۹۱) و فهام و همکاران (۲۰۰۸) در بررسی نگرش به مشارکت و عوامل مؤثر بر آن، این موضوع را تأیید کردند.

این جدول، بیانگر آن است که بین سطح تحصیلات سرپرستان خانوار و نگرش آن‌ها به این مقوله، همبستگی معنی‌دار و معکوسی وجود دارد، اما شدت این همبستگی ضعیف است. در این زمینه نیز شاهرودی و چیذری (۱۳۸۶) این موضوع را تأیید کردند. تقی‌پور و همکاران (۱۳۹۱) نیز در

می‌آید که دسترسی محدودی به منابع اطلاعاتی در منطقه وجود داشته است، اما کومار (Kumar, 2012) در بررسی نگرش به مشارکت در الگوی مشارکتی جنگلداری، خلاف این یافته را نشان داد. جدول ۵ نشان می‌دهد، بین دو متغیر تأثیر گروه مرجع و نگرش به مشارکت همبستگی معنی‌داری وجود دارد و شدت این همبستگی، نسبتاً قوی می‌باشد. در این زمینه صدیق سروستانی و هاشمی (۱۳۸۱) در بررسی نظریه‌هایی پیرامون تأثیر گروه مرجع، این به این یافته‌ها رسیدند.

در بررسی متغیرهای مربوط به متغیر جهان‌بینی محیطی، با توجه به جدول ۵، این‌گونه می‌توان ادعان داشت که بین محیط‌گرایی و نگرش سرپرستان خانوار به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل همبستگی معنی‌داری وجود دارد که شدت این همبستگی ضعیف است. بین دو متغیر انسان‌گرایی و نگرش سرپرستان به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل، همبستگی وجود ندارد. همچنین، بین دو متغیر تعادل‌گرایی و نگرش سرپرستان به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل، همبستگی وجود ندارد. این در حالی است که بین محدودیت در رشد و نگرش سرپرستان خانوار به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل همبستگی معنی‌داری وجود دارد و با توجه به الگوی دیویس شدت همبستگی ضعیفی بین دو متغیر یاد شده برقرار است. در نهایت، بین دو متغیر بحران محیطی و نگرش سرپرستان خانوار به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل همبستگی معنی‌داری وجود دارد. از سویی ضریب همبستگی پیرسون عدد ۰/۱۵۰ را نشان می‌دهد که بیانگر شدت همبستگی ضعیف این دو متغیر می‌باشد.

ب) تعیین‌کننده‌های نگرش روستاییان به مدیریت مشارکتی جنگل

به منظور پیش‌بینی میزان تغییرات نگرش بر اساس متغیرهای مستقل، از روش رگرسیون سلسله‌مراتبی بهره گرفته شد. لذا، بعد از وارد کردن مرتبه‌ای ۱۲ متغیر مستقل پژوهش، به معادله‌ی رگرسیون، متغیرهای نگرش گروه مرجع، سن، تعداد اعضای خانوار، محدودیت در رشد و بحران محیطی با قدرت تبیین بیشتر متغیر نگرش به مشارکت، در معادله باقی ماندند، به عبارت دیگر، با توجه به جدول ۶، گام‌های اصلی رگرسیون را می‌توان در پنج گام اصلی، به شرح زیر خلاصه نمود.

در گام اول، متغیر نگرش گروه مرجع (X_1)، به‌عنوان متغیر پیش‌بین «الف» به معادله وارد شد. در این مرحله ضریب همبستگی چندگانه عدد ۰/۵۴۹ و ضریب تبیین عدد ۰/۳۰۱ را نشان می‌دهد (جدول ۶). لذا، این‌گونه می‌توان استنباط نمود که متغیر نگرش گروه مرجع به تنهایی ۳۰/۱ درصد از واریانس (تغییرات) متغیر وابسته یعنی نگرش به مشارکت در مدیریت مشارکتی را تبیین می‌کند. در گام دوم، متغیر سن (X_2)، به‌عنوان متغیر پیش‌بین «ب» به معادله اضافه شد. در این مرحله ضریب همبستگی چندگانه عدد ۰/۵۸۴ و ضریب تبیین عدد ۰/۳۴۱ را نشان می‌دهد، بنابراین این‌گونه برمی‌آید که متغیرهای سن و نگرش گروه مرجع در مجموع ۳۴/۱ درصد از واریانس (تغییرات) متغیر وابسته یعنی نگرش به مشارکت را تبیین می‌کنند.

در گام سوم، متغیر تعداد اعضای خانوار (X_3)، به‌عنوان متغیر پیش‌بین «ج» به معادله اضافه شد. در این مرحله ضریب همبستگی چندگانه عدد ۰/۶۷۳ و ضریب تبیین عدد ۰/۴۵۲ را نشان می‌دهد، بنابراین، می‌توان گفت، متغیرهای تعداد اعضای خانوار، سن و نگرش گروه مرجع در مجموع ۴۵/۲ درصد از واریانس (تغییرات) نگرش به مشارکت را تبیین می‌کنند. سپس در گام چهارم، متغیر محدودیت در رشد (X_4)، به‌عنوان متغیر پیش‌بین «د» به معادله اضافه شد. با توجه به جدول ۶، ضریب همبستگی چندگانه عدد ۰/۷۰۹ و ضریب تبیین عدد ۰/۵۰۳ را نشان می‌دهد، بنابراین، می‌توان گفت، چهار متغیر محدودیت در رشد، تعداد اعضای خانوار، سن و نگرش گروه مرجع در مجموع ۵۰/۳ درصد از واریانس (تغییرات) نگرش به مشارکت را تبیین می‌کنند. در گام آخر، متغیر بحران محیطی (X_5)، به‌عنوان متغیر پیش‌بین «ه» به معادله اضافه گردید. در این مرحله ضریب همبستگی چندگانه عدد ۰/۷۲۵ و ضریب تبیین عدد ۰/۵۲۶ را نشان می‌دهد، بنابراین، می‌توان گفت، متغیرهای بحران محیطی، محدودیت در رشد، تعداد اعضای خانوار، سن و نگرش گروه مرجع در مجموع ۵۲/۶ درصد از واریانس (تغییرات) نگرش به مشارکت در مدیریت جنگل را تبیین می‌کنند.

جدول ۷، تحلیل واریانس یک‌طرفه را نشان می‌دهد که حاکی از معنی‌دار بودن رگرسیون و رابطه‌ی خطی بین متغیرهاست. به عبارت بهتر، اگر در این جدول آماره‌ی F معنی‌داری باشد، بیانگر آن است که متغیرهای مستقل به خوبی تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند و مدل معنی‌دار خواهد بود. لذا با توجه به سطح معنی‌داری آماره‌ی F در جدول، این‌گونه دریافت می‌شود که مدل رگرسیونی حاضر، معنی‌دار است.

جدول ۵- تحلیل همبستگی متغیرهای مستقل پژوهش و متغیر وابسته

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی (r)	سطح معنی‌داری (P)	شدت همبستگی (الگوی دیویس)
سن	نگرش به مشارکت	۰/۴۰۰	۰/۰۰۰۱	متوسط
سطح تحصیلات	نگرش به مشارکت	-۰/۱۹۵	۰/۰۱۲	ضعیف
تعداد اعضای خانوار	نگرش به مشارکت	-۰/۰۹۶	۰/۲۲۳	-
سطح درآمد خانوار	نگرش به مشارکت	۰/۳۰۹	۰/۰۰۰۱	متوسط
باور به بحران تخریب جنگل	نگرش به مشارکت	۰/۴۰۸	۰/۰۰۰۱	متوسط
دسترسی به اطلاعات	نگرش به مشارکت	۰/۰۹۵	۰/۲۲۸	-
تأثیر گروه مرجع	نگرش به مشارکت	۰/۵۴۹	۰/۰۰۰۱	نسبتاً قوی
محیط‌گرایی	نگرش به مشارکت	۰/۱۸۷	۰/۰۱۶	ضعیف
انسان‌گرایی	نگرش به مشارکت	-۰/۰۸۷	۰/۲۶۸	-
تعادل‌گرایی	نگرش به مشارکت	۰/۰۲۸	۰/۷۲۵	-
محدودیت در رشد	نگرش به مشارکت	۰/۲۱۳	۰/۰۰۶	ضعیف
بحران محیطی	نگرش به مشارکت	۰/۱۵۰	۰/۰۲۷	ضعیف

*:P ۰/۰۵ **:P ۰/۰۱

جدول ۶- نتایج حاصل از رگرسیون سلسله مراتبی

مدل	ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تبیین (R Square)	ضریب تبیین تعدیل شده (Adjusted R Square)	تغییرات F	سطح معنی‌داری
۱	۰/۵۴۹ ^{الف}	۰/۳۰۱	۰/۲۹۷	۶۹/۷۲۵	۰/۰۰۰۱
۲	۰/۵۸۴ ^ب	۰/۳۴۱	۰/۳۳۲	۹/۷۱۰	۰/۰۰۲
۳	۰/۶۷۳ ^ج	۰/۴۵۲	۰/۴۴۲	۳۲/۶۰۵	۰/۰۰۰۱
۴	۰/۷۰۹ ^د	۰/۵۰۳	۰/۴۹۱	۱۶/۳۵۵	۰/۰۰۰۱
۵	۰/۷۲۵ ^ه	۰/۵۲۶	۰/۵۱۱	۷/۵۶۴	۰/۰۰۷

پیش‌بین الف: (عدد ثابت)، نگرش گروه مرجع

پیش‌بین ب: (عدد ثابت)، نگرش گروه مرجع، سن

پیش‌بین ج: (عدد ثابت)، نگرش گروه مرجع، سن، تعداد اعضای خانوار

پیش‌بین د: (عدد ثابت)، نگرش گروه مرجع، سن، تعداد اعضای خانوار، محدودیت در رشد

پیش‌بین ه: (عدد ثابت)، نگرش گروه مرجع، سن، تعداد اعضای خانوار، محدودیت در رشد، بحران محیطی

متغیر وابسته: نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل

جدول ۷- تحلیل واریانس یک‌طرفه

مدل نهایی	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معنی‌داری
رگرسیون	۸/۶۹۸	۵	۱/۷۴۰	۳۵/۰۷۴	۰/۰۰۰
باقیمانده	۷/۸۳۶	۱۵۸	۰/۰۵۰		
کل	۱۶/۵۳۴	۱۶۳			

جدول ۸، بیانگر ضرایب متغیرها در معادله‌ی رگرسیون نهایی می‌باشد. در این جدول هر چه مقدار بتا و آماره‌ی t بزرگتر و سطح معنی‌داری کوچکتر باشد به این معنی است که متغیر مستقل تأثیر شدیدتری بر متغیر وابسته دارد. در این جدول نیز میزان بتا و t برای متغیر نگرش گروه مرجع به ترتیب ۰/۳۳۳ و ۵/۲۹۴، برای متغیر سن ۰/۵۷۶ و ۷/۱۲۷، برای متغیر تعداد اعضای خانوار ۰/۴۶۵-

و ۶/۲۶۴-، برای متغیر محدودیت در رشد ۰/۲۱۴ و ۳/۸۶۰ و در نهایت، برای متغیر بحران محیطی ۰/۱۵۲- و ۲/۷۵۰- برآورد شده است که در مورد تمامی متغیرها، معنی‌داری دارای دارای سطح مطلوبی می‌باشد، به عبارت دیگر، می‌توان گفت که هر پنج متغیر مستقل، تأثیر معنی‌داری بر میزان نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل دارند. به عبارت بهتر، این متغیرها تأثیر زیادی در

جدول ۸، بیانگر ضرایب متغیرها در معادله‌ی رگرسیون نهایی می‌باشد. در این جدول هر چه مقدار بتا و آماره‌ی t بزرگتر و سطح معنی‌داری کوچکتر باشد به این معنی است که متغیر مستقل تأثیر شدیدتری بر متغیر وابسته دارد. در این جدول نیز میزان بتا و t برای متغیر نگرش گروه مرجع به ترتیب ۰/۳۳۳ و ۵/۲۹۴، برای متغیر سن ۰/۵۷۶ و ۷/۱۲۷، برای متغیر تعداد اعضای خانوار ۰/۴۶۵-

نگرش روستاییان به مدیریت مشارکتی جنگل: مورد مطالعه روستاهای حاشیه‌ی...

که با جای گذاری اعداد و ضرایب در آن، معادله‌ی تخمین نگرش به صورت زیر در می‌آید:

معادله‌ی (۲):

$$Y = 2/955 + 0/202 X_1 + 0/016 X_2 - 0/091 X_3 + 0/104 X_4 - 0/094 X_5$$

ج) اعتبارسنجی مدل پیش‌بینی نگرش سرپرستان خانوار به مشارکت

به منظور اعتبارسنجی مدل پیش‌بینی نگرش سرپرستان خانوار به مشارکت در مدیریت مشارکتی، از آزمون برازش مدل استفاده شد که یافته‌های مربوط به آن در قالب خروجی‌های نرم‌افزار Amos²⁰ در جدول ۹ بررسی می‌شوند. نگاره ۲، مدل ساختاری پیش‌بینی نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل را نشان می‌دهد.

پیش‌بینی متغیر وابسته داشته‌اند. در این زمینه ازبیلو (Ezebilo, 2012)، عالم و همکاران (Alam et al., 2012) و احمدوند و شریفزاده (۱۳۸۸) در تحلیل رگرسیونی خود، به ترتیب متغیرهای سن، تعداد اعضای خانوار و نگرش گروه مرجع را به‌عنوان یکی از متغیرهای پیش‌بین معرفی نمودند. نتایج حاصل از آزمون برازش مدل به‌خوبی اعتبار مدل رگرسیونی را تصدیق می‌کند.

به منظور برآورد معادله‌ی تخمین نگرش، با توجه به نتایج بدست آمده و معنی‌دار بودن مدل نهایی رگرسیون چند متغیره، می‌توان میزان نگرش سرپرستان خانوار به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل را تخمین زد. لازم به ذکر است که در حالت کلی، معادله‌ی خط رگرسیون به صورت زیر است (احمدوند و نوری‌پور، ۱۳۸۹):

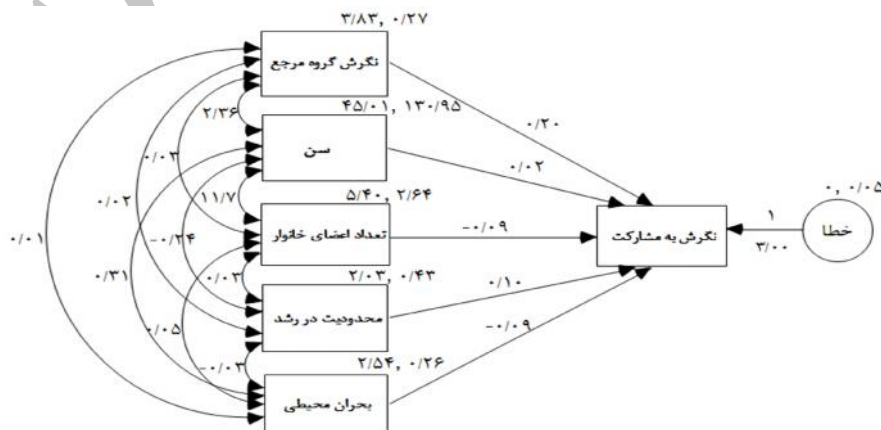
معادله‌ی (۱)

$$Y = \text{Constant} + B_1X_1 + B_2X_2 + \dots + B_nX_n$$

جدول ۸- ضرایب متغیرها در معادله‌ی نهایی رگرسیون

متغیرهای مستقل	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	
	ضریب ورود (B)	خطای معیار (Std. Error)	بتا (β)	T
عدد ثابت	۲/۹۵۵	۰/۱۶۸	-	۱۷/۸۰۱
نگرش گروه مرجع (X ₁)	۰/۲۰۲	۰/۰۳۸	۰/۳۳۳	۵/۲۹۴
سن (X ₂)	۰/۰۱۶	۰/۰۰۲	۰/۵۷۶	۷/۱۲۷
تعداد اعضای خانوار (X ₃)	-۰/۰۹۱	۰/۰۱۵	-۰/۴۶۵	-۶/۲۶۴
محدودیت در رشد (X ₄)	۰/۱۰۴	۰/۰۲۷	۰/۲۱۴	۳/۸۶۰
بحران محیطی (X ₅)	-۰/۰۹۴	۰/۰۳۴	-۰/۱۵۲	-۲/۷۵۰

متغیر وابسته: نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل

نگاره ۲- مدل ساختاری پیش‌بینی نگرش به مشارکت

جدول ۹- وضعیت شاخص‌های برازش مدل

ردیف	شاخص	نام معادل	برازش قابل قبول	مدل حاضر	نتیجه
۱	CMIN	کای مربع به هنجار شده	کمتر از ۲ و بیشتر از ۵	۱۶/۷۸۳	تأیید
۲	NFI	شاخص برازش به هنجار شده	بزرگتر از ۰/۹	۱	تأیید
۳	IFI	شاخص برازش فزاینده	صفر تا ۱	۱	تأیید
۴	CFI	شاخص برازش تطبیقی	بزرگتر از ۰/۹	۱	تأیید
۵	RMSEA	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	کوچکتر از ۰/۱	۰/۰۰۰۱	تأیید

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به رشد جمعیت در کشورهای جهان سوم و به‌ویژه کشور ایران و نیاز مردم به تولید بیشتر مواد غذایی، اشتغال، مسکن و سایر نیازهای زیربنایی و نظر به اهمیت مسائل زیست‌محیطی و نقش جنگل در توسعه‌ی زیست‌بوم، پایداری آن، حفاظت از جنگل‌ها و بهره‌برداری صحیح و توسعه و احیاء آن در کنار توجه به مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جزء لاینفک در امور جنگلداری و به موجب آن توسعه‌ی پایدار روستاهای حاشیه‌ی جنگل می‌باشد (فلاح‌جلودار، ۱۳۸۶). در این میان از آنجایی‌که الگوهای مدیریت مشارکتی جنگل، با ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جوامع روستایی ارتباط تنگاتنگی دارد و به‌شدت متأثر از میزان مشارکت مردم محلی می‌باشد (رضوانفر و شریف‌زاده، ۱۳۸۲)، تشکیل و اجرایی نمودن آن، راهکار مناسبی برای رسیدن به توسعه‌ی پایدار روستاها، به‌ویژه روستاهای حاشیه‌ی جنگل می‌باشد، اما همان‌طور که قبلاً نیز ذکر شد، نخست باید نگرش روستاییان حاشیه‌ی جنگل به مشارکت در مدیریت این عرصه‌ها مورد سنجش قرار گیرد، بنابراین، هدف پژوهش حاضر نیز بررسی نگرش روستاییان حاشیه‌ی جنگل به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل در روستاهای حاشیه‌ی جنگل بخش مارگون در شهرستان بویراحمد بود.

یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که از میان ۱۲ فرضیه مطرح شده، هشت فرضیه تأیید و چهار فرضیه رد شد. به عبارت بهتر بین متغیرهای سن، سطح تحصیلات، سطح درآمد خانوار، باور به بحران تخریب جنگل، تأثیر گروه مرجع، محیط‌گرایی، محدودیت در رشد، بحران محیطی و متغیر وابسته‌ی پژوهش رابطه‌ی معنی‌داری وجود داشت. از طرفی بین متغیرهای تعداد اعضای خانوار، دسترسی به اطلاعات، انسان‌گرایی، تعادل‌گرایی و متغیر وابسته پژوهش رابطه‌ی معنی‌داری یافت نشد. همچنین متغیرهای نگرش

به گروه مرجع، سن، تعداد اعضای خانوار، محدودیت در رشد و بحران محیطی به‌عنوان متغیرهای پیش‌بینی توانستند درصد بیشتری از متغیر وابسته پژوهش را پیش‌بینی کنند.

در ادامه با توجه به یافته‌های پژوهش و نظر به این‌که نگرش به مدیریت مشارکتی جنگل باعث بروز رفتار مشارکتی در افراد خواهد شد، بنابراین، مسئولین ذی‌ربط منابع طبیعی، به‌ویژه مروجان، می‌توانند به نحوی این نگرش را سازماندهی و کنترل نموده و افراد را به‌سوی این رفتار هدایت کنند. لذا به این منظور پیشنهادها و راهکارهای زیر می‌تواند مؤثر واقع شود:

کارشناسان و مروجان منابع طبیعی در امر آموزش مدیریت مشارکتی جنگل به ساکنان، از سرپرستان مسن‌تر که اغلب باتجربه‌تر بوده و سطح تحصیلات به نسبت کمتری دارند و دارای سطح درآمد بهتری می‌باشند، به‌عنوان گروه‌های مرجع استفاده کنند تا به‌نوعی القای نگرش مثبت در جامعه محلی حاشیه جنگل از طریق این افراد فراهم گردد.

پیشنهاد می‌شود که مسئولین و مروجان منابع طبیعی با تدابیری خاص از جمله تشکیل ستادهای بحران به‌صورت موقتی و دعوت از اهالی به جلسات این ستاد، در روستاهای حاشیه‌ی جنگل به نحوی این باور را در اهالی به وجود آورند.

از میان متغیرهای جهان‌بینی محیطی (نگرش‌های زیست‌محیطی)، متغیرهای محیط‌گرایی، محدودیت در رشد و بحران محیطی، همبستگی معنی‌داری با نگرش به مدیریت مشارکتی جنگل دارند، بنابراین، پیشنهاد می‌شود که مسئولین و مروجان در ستادهای بحران و یا کارگاه‌های آموزشی ترویجی، از این مؤلفه‌ها استفاده کرده و نگرش سرپرستان را با در نظر گرفتن آن‌ها، کنترل و سازمان‌دهی کنند.

نتایج بیانگر آن است که سرپرستان خانوار در نگرش به مدیریت مشارکتی جنگل، از گروه مرجع خود به شدت تأثیر می‌پذیرند، بنابراین، پیشنهاد می‌شود که مروجان منابع طبیعی با شناسایی این گروه در بین افراد، از آن‌ها به‌عنوان مخاطب نمونه بهره گرفته و آموزش‌های لازم را از طریق این افراد منتقل نمایند. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چند متغیره نشان داد که متغیرهای پیش‌بین ۵۲/۶ درصد از واریانس (تغییرات)

نگرش روستاییان نسبت به مدیریت مشارکتی جنگل را تبیین کردند، بنابراین، ۴۷/۴ درصد از پیش‌بینی متغیرهای دیگر نگرش هنوز ناشناخته باقی مانده است. لذا از دانشجویان، محققان و کارشناسان تقاضا می‌شود، متغیرهای ناشناخته‌ی این تحقیق را شناخته و مورد بررسی و پژوهش قرار دهند تا در آینده شناخت کامل نگرش افراد به مشارکت در مدیریت مشارکتی جنگل حاصل گردد.

منابع

- احمدوند، م.، و شریف‌زاده، م. (۱۳۸۸). امکان‌پذیری تشکیل انجمن‌های آب‌بران؛ مورد مطالعه دشت کوار استان فارس. *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، دوره ۵، شماره ۵، صص ۱۴-۱.
- احمدوند، م.، و نوری‌پور، م. (۱۳۸۹). نگرش‌های زیست‌محیطی دانشجویان کشاورزی دانشگاه یاسوج؛ تحلیلی جنسیتی. *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، دوره ۶، شماره ۲، صص ۱۴-۱.
- اسدی، ع.، شریف‌زاده، ا.، و شریفی، م. (۱۳۸۷). بررسی انگاره‌های مرتبط با مشارکت مردم محلی در فرآیند توسعه‌ی جنگل‌های حرا در جنوب ایران. *مجله‌ی منابع طبیعی ایران*، دوره ۴، شماره ۶۱، صص ۸۴۵-۸۴۹.
- امیرنژاد، ح.، و رفیعی، ح. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر عوامل اقتصادی- اجتماعی بر مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری. *مجله‌ی مرتع*، دوره ۳، شماره ۴، صص ۷۱۰-۷۲۲.
- ترکان، ه.، و کجباف، م. (۱۳۸۷). نگرش چیست. *فصلنامه توسعه‌ی علوم رفتاری*، دوره ۱، شماره ۱، صص ۵۴-۴۹.
- تقی‌پور، م.، عباسی، ع.، چیدری، م.، میرزایی، م.، و زارعی، ح. (۱۳۹۱). تحلیل نگرش کشاورزان شهرستان گچساران نسبت به تشکیل تعاونی‌های آب‌بران. *چهارمین کنگره علوم ترویج و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی ایران*، تهران، ۲۸ و ۲۹ شهریور.
- رضایی، ر.، ودادی، ا.، مهردوست، خ. (۱۳۹۱). بررسی عوامل تأثیرگذار بر مشارکت روستاییان در طرح‌های آب‌خیزداری حوزه‌ی آبخیز خمارک. *پژوهش‌های روستایی*، دوره ۳، شماره اول، صص ۲۲۱-۱۹۹.
- زارعی دستگردی، ز.، و مختاری حصار، آ. (۱۳۸۵). رویکردی برمدیریت توسعه‌ی پایدار جنگل با تأکید بر مشارکت توسعه‌ای. *فصلنامه‌ی نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی*، دوره ۴، شماره ۱۲، صص ۴۵-۴۱.
- زرافشانی، ک.، و کشاورز، م. (۱۳۹۰). *راهنمای جامع Amos 6.0*. کرمانشاه: انتشارات دانشگاه رازی.
- شاهرودی، ع.، ا.، و چیدری، م. (۱۳۸۶). عوامل تأثیرگذار بر نگرش کشاورزان به مشارکت در تعاونی آب‌بران (مطالعه موردی در استان خراسان رضوی). *مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی*، دوره ۱۱، شماره ۴۲، صص ۳۱۲-۲۲۹.
- شریعتی، م.، ر.، زیدبخش، س.، و ورامینی، ن. (۱۳۸۴). عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان جنگل‌نشین در حفاظت از جنگل‌های شمال و غرب کشور. *فصلنامه‌ی جنگل و مرتع*، شماره ۶۷، صص ۵۷-۴۷.
- صدیق‌سروستانی، ر.، ا.، و هاشمی، س. ض. (۱۳۸۱). گروه‌های مرجع در جامعه‌شناسی و روانشناسی اجتماعی با تأکید بر نظریه‌های مرتن و فستینگر. *فصل‌نامه علوم اجتماعی*، دوره ۱۰، شماره ۲۰، صص ۱۶۷-۱۴۹.
- عثمان‌پور، م. (۱۳۸۵). بررسی نقش شوراهای اسلامی در حفظ، احیاء، و توسعه‌ی منابع طبیعی استان کردستان. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
- فلاح‌جلودار، ر. (۱۳۸۶). مقایسه‌ی عملکرد مجریان طرح‌های جنگل‌داری (تعاونی، دولتی، خصوصی) از دیدگاه جنگل‌نشینان. *مجله پژوهش و سازندگی در منابع طبیعی*، دوره ۲۰، شماره ۷۶، صص ۴۷-۳۶.
- فهام، ا.، رضوانفر، ا.، و درویش، ا. ک. (۱۳۸۸). مشارکت در جنگلداری اجتماعی. تهران: انتشارات پلک.

قاسمی، م. ع. (۱۳۸۴). بررسی عوامل اجتماعی - اقتصادی مؤثر بر میزان مشارکت روستاییان در طرح‌های عمرانی؛ مطالعه‌ی موردی بخش مرکزی شهرستان کاشان. *فصلنامه روستا و توسعه*، دوره ۸، شماره ۴، صص ۱۱۲-۷۹.

کریمی، ی. (۱۳۷۹). *نگرش و تغییر نگرش*. تهران: انتشارات ویرایش.

موسائی، م.، ملک‌محمدی، ا.، فرج‌اله‌حسینی، س. ج.، و میردامادی، س. م. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری از دیدگاه کارشناسان ترویج منابع طبیعی و آبخیزداری استان فارس. *مجله‌ی علمی پژوهشی علوم کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز*، دوره ۴، شماره ۱۴، صص ۱۳۹-۱۲۷.

ولایتی، س. و کدیور، ع. ا. (۱۳۸۵). چالش‌های زیست‌محیطی جنگل‌ها و مراتع ایران و پیامدهای آن. *مجله جغرافیا و توسعه‌ی ناحیه‌ای*، دوره ۴، شماره ۷، صص ۷۲-۵۳.

- Alam, M. J., Rakkibu, M. G., and Rahman, M. M. (2012). People's attitude towards social forestry: A case study in Rajshahi. *Journal of Environ. Sci. & Natural Resources*, 5(1), 217 - 222.
- Atmis, E., Ozden, S., and Lise, W. (2007). Public participation in forestry in Turkey. *Ecological Economics*, (62), 352-359.
- Blas, D., and Perez, M. (2009). External influences on and conditions for community logging management in Cameroon. *World Development*, 37(2), 445-456.
- Chowdhury, S. A. (2004). Participation in forestry: A study of pepoples participation on the policy in bangladesh: Myth or reality. M. A. Thesis. University of Bergen.
- Cohen, J. M., and Uphoff, N. (1977). *Rural development participation: Concepts measures for project design implementation and evaluation Ithaca*. New York: Cornell University.
- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D., Mertig, A. G., and Jones, R. E. (2000). Measuring endorsement of the new ecological paradigm: A revised NEP scale-statically data included. *Journal of Social Issue*, (6), 425-442.
- Ericson, J. A. (2006). A participatory approach to conservation in the Cala Kmul Biosphere Reserve. Campeche, Mexico, *Landscape urban planning*, 74, 247-266.
- Ezebilo, E. (2012). Community forestry as perceived by local people around cross river National Park, Nigeria. *Environmental Management*, (49), 207-218.
- Faham, E., Rezvanfar, A., and Shamekhi, T. (2008). Analysis of factors influencing motivation of villagers participation in activities of social forestry (the case study of west Mazandaran). *Amarican Journal of Agricultural and Biological Sciences*, 3(2), 451-456.
- FAO. (2009). State of World's Forests. Available at: <<http://www.fao.org/docrep/011/i0350e/i0350e00.htm> >
- Hasegawa, M., Pulhin, J., and Inoue, M. (2012). Facing the challenge of social forestry in Japan: The case of reviving harmonious coexistence between forest and people in Okayama prefecture. *Small-scale Forestry*, 12, 257-275.
- Hosseini, S. (2011). Affective factors in improving sustainable forest management in Iran. *Annals of Biological Research*, 2(5), 263-268.
- Kanchan, C. (1987). Social forestry projects- an approach to evaluation. *Resources Policy*, 2(13), 142-158.
- Kumar, K. (2012). Factors influencing knowledge level of farmers about social forestry. *Journal of Human Ecology*, 38(3), 175-180.
- Maurel, P., Craps, M., Cernesson, F., Raymond, R., Valkering, P., and Ferrand, N. (2007). Concepts and methods for analysing the role of information and communication tools (IC-tools) in social learning Processes for river Basin management. *Environmental Modelling and Software*, 22(5), 630-639.
- Patten, M.L. (2002). *Proposing Empirical Research: A Guide to the Fundamentals (2nd ed.)*. Los Angeles: Pyrcak Publishing.
- Pauw, J. B., and Van Petegem, P. (2012). Cultural differences in the environmental worldview of children international electronic, *Journal of Environmental Education*, 2(1), 1-11.
- Pedhazur, E. J. (1982). *Multiple regressions behavioral research: Explanation and Predication*, New York: Harcourt Brace College Publishers.
- Salam, M., Noguchi, T., and Koike, M. (2005). Factors influencing the sustained participation of farmers in participatory forestry: A case study in central Sal forests in Bangladesh. *Environmental Management*, 74(1), 43-51.
- Slee, B. (2005). *The socio-economic evaluation of the impact of forestry on rural development: A regional level analysis*. Gloucester: University of Gloucestershire.

Rural People Attitude toward Participatory Forest Management: The Case of Forest Villages in Margon District, Boyer-Ahmad County

Z. Mohammadi Tameri and M. Ahmadvand^{*1}

(Received: Jun, 5. 2016; Accepted: Nov, 13. 2016)

Abstract

The aim of this research was to investigate attitude of local people who live in villages near forests of Margoon district, Boyer-Ahmad County, regarding participatory forest management and its influencing factors. For this purpose, 164 rural householders were selected and studied with the aid of random sampling method. Face-to-face interviews were used to collect data using questionnaire containing open and closed questions. A panel of experts confirmed the face validity of the questionnaire. Due to determining the reliability of the questionnaire, internal contingency by Cronbach's alpha value was implemented that the Cronbach's Alpha coefficient (0.54 to 0.82) were confirmed the questionnaire. All statistical analysis was performed using SPSS17.5 and Amos₂₀ software's. Findings from Pearson correlation revealed that there was a correlation between the attitude regarding participatory forest management and age, education, household's income, forest degradation beliefs, reference group attitude, pro-ecological view, limits to growth beliefs, eco-crisis beliefs. Furthermore, the hierarchy regression results showed that among the variables postulated in the model; reference group attitude, age, eco-crisis beliefs, limits to growth beliefs and family numbers were the most important determinants to predict attitude toward participatory forest management. Overall, these variables were able to explain 52.6 percent of variability in attitude. Furthermore, the CMIN/DF, NIF, IFI, CFI, and RMSEA coefficients confirmed and verified the model's desirability. Finally, negotiating with older householders due to their experiences was recommended in terms of organizing and controlling local people's attitudes.

Keywords: Attitude, Rural Development, Participatory Forest Management, Margoon, Boyer-Ahmad.

¹ Ph.D. Student and Associate Professor of Agricultural Development & Extension, respectively, Department of Rural Development Management, Faculty of Agriculture, Yasouj University, Yasouj, Iran.

* Corresponding author, Email: mahmadvand@yu.ac.ir